

עוד על מדע ורפואה בתלמוד

לכבוד העורך,

קראתי בעניין רב את מאמרו של הרב מרדכי הלפרין "מדע ורפואה בתלמוד – קבלה או אקטואליה" אשר התפרסם באסיא, ע"א-ע"ב עמ' 90¹.

צהבת המוליטית של הילוד

ברצוני להתייחס לקטע בעמ' 94 המתייחס לצהבת המוליטית של הילוד, ואף להוסיף דבר מה בנוגע לתצפיות מדעיות/רפואיות של חז"ל אשר מובאות בתלמוד. לגבי ההשערה שר' נתן מתאר מקרה של hemolytic disease of the newborn (HDN) – אני מסכים לכך בהחלט, אלא שקשה מעט לקבוע כנגד איזה אנטיגן על גבי הכדורית האדומה היה הנוגדן במקרים של שלשת הבנים של אותה אישה. יתרה על כך, האם בצווע כריתת העורלה אכן האיצה את המוות של שני הבנים אשר נימולו?²

בעד אי התאמה בקבוצת ABO (דהיינו, לאם סוג דם O למשל, ולבנים סוג דם A או B או AB וכתוצאה מכך נולדו עם נוגדנים בנסיובם נגד האנטיגנים הללו) תומכת העובדה שכבר התוצר של הריון הראשון היה נגוע, ובנוסף, העובדה שהילד השלישי שרד. תצפית זו צפויה במקרה של אי התאמה בקבוצת דם ABO. אבל, במקרים של אי התאמה באנטיגן D (האמא D שלילי, דהיינו הכדוריות האדומות שלה אינן בעלות האנטיגן D, והתינוק D חיובי, וכתוצאה מכך היווצרות של הנוגדן anti-D אצל האמא), בהריון הראשון לעובר בדרך כלל שלום והתינוק נולד בריא. כמו כן, העובדה שהתינוק השלישי שרד הנו בלתי צפוי במקרים של הריון כאשר בדמה של האם כבר יש נוגדנים מסוג anti-D.

ההשפעה השלילית הישירה של בצווע ברית המילה במקרה של HDN אינה מובנת מאליה, אלא שיתכן שהעומס אשר פעולה כירורגית מעמיסה על מערכות הגוף הנו מספיק כדי לגרום לאי ספיקת מערכות כללית.

מחלת הדממת של הילוד

ברצוני להמשיך ולהוסיף הצעה לדוגמא נוספת לתיאור די מדויק בתלמוד של מחלה בת ימינו, אף היא קשורה למערכת הדם וגם היא נמצאת במס' שבת דף קל"ד, א.

1 לעיל עמ' 17-3.
2 איבוד דם במצב של אנמיה מסוכן יותר מאשר איבוד אותה כמות של דם במצב המטולוגי תקין. הדבר נכון כמובן גם לגבי אנמיה המוליטית של הילוד. – העורך.

מדובר שוב במעשה בר' נתן אשר התבקש באחת מנסיעותיו לקפוטקיא לפסוק לגבי הבן השלישי של אישה אשר נולד אדום ואשר הגיע לגיל 8 ימים. גם במקרה הזה נולדו קודם לכן לאותה אישה שני בנים, הפעם אלו נולדו "אדומים", נימולו ומתו.

ר' נתן מספר שהוא הציץ בוולד וראה שדמו טרם נבלע באבריו. לכן הוא פסק שאין למול אותו לשמונה, אלא יש להמתין עד שיבלע דמו לתוך אבריו, שאילולא כן, התינוק עלול למות מחמת המילה. רש"י במקום מסביר שאם התינוק היה נימול במצבו הנוכחי, אזי לא תהיה יציאה ידי חובת הטפת דם ברית משום שאין דם באבריו עדיין, ושנית התינוק עלול למות משום שכל דמו של התינוק נמצא מתחת לעור.

פרופ' אברהם ס. אברהם בספרו **נשמת אברהם**, יורה דעה סימן רס"ג א. מביא שהוא אינו יודע למה כוונת הגמרא בסיפור התינוק כאמור, ומציע שיתכן ומדובר בתינוק עם כחלון עמוק, דהיינו שצבע גופו כחול. סברא זו יכולה להיות נכונה לגבי תינוק הנולד עם מום לב כחלוני קשה (cyanotic congenital heart disease) אשר צפוי לגרום לגוון עור סגלגל-כחלחל. אמנם, לי נראה יותר להסביר את המקרה באופן שמדובר בתינוק שנולד עם מחלת דמם קשה אשר הופכת את צבע עורו לאדום מחמת שטפי דם תת-עוריים נרחבים. הסבר זה מתאים לדברי רש"י במקום, אלא שבמקום שמדובר בתהליך בו הדם נבלע אל תוך הגוף (כחלק מתהליך טבעי כפי שמשתמע מהסברו של רש"י), המציאות היא שמדובר בדימום וזרימת דם מתוך כלי הדם אל הרקמה התת-עורית.

דוגמא של מחלה שיכולה להתאים לזו שמובאת בגמרא כאן, הנה מחלת הדממת של הילוד (hemorrhagic disease of the newborn) הנגרמת מחוסר של ויטמין K. חסר של ויטמין K הנו שכיח ביותר בתינוקות אחרי הלידה, ובימנו כל תינוק שנולד, מקבל זריקה של ויטמין K לשריר במסגרת הטיפול הרפואי השגרתי. ויטמין K הנו נחוץ ליצירה תקינה של חלבוני קרישה ובמקרים של חוסר, צפויות תופעות דמם, כגון: שטפי דם עוריים. היות ומקורו של ויטמין K במזון, ילודים חשופים ביותר לחסר בוויטמין זה אשר יכול לגרום לדימום כמתואר. עם חלוף הזמן והתחלת צריכת מזון על ידי התינוק, עובר החסר בוויטמין K ורמות חלבוני הקרישה עולות. כך נמצא להבין את עצתו של ר' נתן להמתין עד לחזרה של צבע העור לצבע תקין.

ד"ר מרטיין אליס

מקור: **אסיא עג-עד**, עמ' 184-185 (2004)